

wordt vereenzelvigd met het Melkmeisje op het schilderij! Eigenlijk zijn zulke vraagstellingen overbodig wanneer er geen enigszins duidelijk antwoord kan zijn.

Deze kroniek van enkele generaties Vermeer is dus een uitdagende prestatie die noopt tot bewondering en tegenspraak. De omgeving van Vermeer hebben we nu iets beter leren kennen, alhoewel niet werkelijk in systematisch sociaal-historische zin, maar de zoektocht naar de schilder zelf is nog niet afgelopen.

E. O. G. Haitsma Mulier

A. C. M. Kappelhof, *De belastingheffing in de meierij van Den Bosch gedurende de generaliteitsperiode (1648-1730)* (Dissertatie Utrecht 1986; Tilburg: Stichting zuidelijk historisch contact, 1986, 418 blz., f 55,-, ISBN 90 70641 19 4).

De geschiedenis van de overheidsfinanciën en die van de belastingen in het bijzonder mag zich de laatste jaren in een steeds grotere belangstelling van historici en juristen verheugen. Zo zijn er kort geleden een aantal fundamentele studies over deze materie van de pers gerold. Men denke hierbij aan het boek van Grapperhaus over *Alva en de tiende penning* en dat van Fritschy over *Patriotten en overheidsfinanciën* om slechts twee uiteenlopende voorbeelden te noemen. In deze opsomming past zeer goed de in 1986 verdedigde dissertatie van A. C. M. Kappelhof over belastingheffing in de meierij van Den Bosch, 1648-1730.

Vooropgesteld moet worden dat de titel van dit boek bij de lezer enige verwarring kan veroorzaken. Immers het onderzoek blijkt zich te beperken tot het platteland van de meierij. Daarnaast blijkt in deze studie ook ruimschoots de generaliteitsperiode na 1730 betrokken te zijn.

De auteur tracht aan de hand van bronnenonderzoek voorgoed af te rekenen met de steeds in woord en geschrift herhaalde uitspraken over het 'arme Brabant' als onderdrukt generaliteitsgewest. Hierbij neemt Kappelhof als richtpunt de in 1929 uitgesproken rede van Th. J. A. J. Goossens, getiteld *Het arme Brabant*, waarin gesteld wordt dat naast de aanwezigheid van andere plagen 'de belastingen het meest fnuikend geweest zijn voor de welvaart van Brabant'.

Na enkele inleidende hoofdstukken onder meer inhoudend een historiografie, een handleiding voor het interpreteren van Brabantse requesten gericht tegen opgelegde belastingen en een beschrijving van de strategische, politieke en bestuurlijke structuren van het generaliteitsland, behandelt de auteur in twee hoofdonderdelen de hoofdmoot van zijn onderzoek. Het betreft de institutionele aspecten van de belastingheffing en vervolgens de belastingopbrengsten en de beantwoording van de vraag welk gedeelte van de belastingopbrengsten in de meierij achterbleef en in hoeverre er sprake was van retourstromen vanuit Den Haag richting meierij.

In het eerste hoofdonderdeel staat de typologie van de belastingen centraal. Als beginpunt geldt het jaar 1648, het moment waarop na het sluiten van de vrede van Munster, Brabant officieel als generaliteitsland tot de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden is gaan behoren. Het gebied wordt nu ook belastingplichtig aan Den Haag, hetgeen tevens de invoering van een in Den Haag vastgesteld belastingstelsel zal betekenen. In dit stelsel herkennen we reeds elders in de Republiek gangbare belastingen, zoals de verponding, een complex van belastingen onder de naam van gemene middelen en een groep van belastingen samengesteld uit het recht van klein zegel, het successierecht en de overdrachtsbelasting, en een vermogensbelasting van een 100e of een 200e penning. Daarbij blijven de convooien en licenten bestaan en typisch Brabantse

belastingen als de Brabantse tol en de Brabantse beden. De auteur gaat uitgebreid in op karakter en inhoud van al deze belastingen. Hij is in staat ze te plaatsen tegen de achtergrond van de politieke en sociaal-economische gebeurtenissen van de tijd waarin ze geheven werden. Noodzakelijke verhogingen en verlagingen worden zodoende verklaard. Zo wordt ook aan de somtijds 'begripvolle houding' van de Raad van State tegenover de moeilijkheden die men in de meierij ondervond om de verlangde lasten op te brengen uitvoerig aandacht besteed. Verder behandelt de auteur de specifieke lokale belastingen, de wijzen van inning en de — niet altijd even betrouwbare — functionarissen die bij de inning betrokken waren. Wanneer wij dit honderdzeventig bladzijden omvattend (71-242) — zeer leesbare — onderdeel van deze dissertatie doorlopen hebben, kunnen we tot de conclusie komen dat gelet op de omvang en de zwaarte van de aldaar geldende belastingen de bewoners van de meierij het uit fiscaal oogpunt zeker niet moeilijker hebben gehad dan de bevolking elders in den lande.

In het tweede hoofdonderdeel (243-330) tracht de auteur aan te geven hoeveel er aan belastinggeld is opgebracht. De lezer wordt nu geconfronteerd met een grote hoeveelheid cijfermateriaal mede bestaande uit grafieken en tabellen betreffende belastingopbrengsten. De auteur heeft zich gezien de omvang van het door hem behandelde tijdperk, maar vooral ook wegens het niet altijd beschikbaar zijn van voldoende concreet cijfermateriaal moeten beperken tot het nemen van steekproeven. Uit de aldus naar plaats en tijd steekproefsgewijze verzamelde gegevens trekt hij conclusies voor de belastingopbrengst gedurende de gehele door hem beschreven periode. Dergelijke gegevens vormen mijns inziens echter een te wankel basis voor een volledig betrouwbaar beeld. Wel kan gezegd worden dat er door de auteur een zo grote hoeveelheid aan gegevens is bijeengebracht dat de resultaten zeker als indicatief voor de belastingopbrengsten in dit generaliteitsgebied beschouwd kunnen worden. Aan het einde van dit tweede deel constateert de schrijver dat een groot deel van de 'Brabantse beden' niet in de generaliteitskas gestort werd, maar zoals de schrijver het uitdrukt 'een andere veelal meierijsse bestemming kreeg'. De opbrengst van het merendeel van de op centraal niveau vastgestelde belastingen ging evenwel richting Den Haag maar heel wat kwam terug in de vorm van gelden ten behoeve van de landsverdediging. 'De retourstromen beperkten zich vrijwel geheel tot de defensiesector. In de bouw en het onderhoud werd veel geïnvesteerd, terwijl de bevoorrading van de legers zorgde voor een koopkrachtimpuls ...', aldus Kappelhof.

Hoe moet tenslotte deze dissertatie als geheel worden beoordeeld? Met enige reserve ten aanzien van de door hem uit het cijfermateriaal getrokken conclusies maar met bewondering voor het vele werk dat door Kappelhof is verricht, kan dit boek een aanwinst voor de bestudering van de geschiedenis van het belastingrecht in het algemeen en die van Brabant in het bijzonder genoemd worden. Het valt te wensen dat in de toekomst soortgelijke degelijke studies met betrekking tot andere delen van ons land verricht worden.

A. M. Elias

J. van Goor, ed., *Generale missiven van gouverneurs-generaal en raden aan heren XVII der Verenigde Oostindische Compagnie, IX, 1729-1737* (Rijks geschiedkundige publicatiën, grote serie CCV, 's-Gravenhage: Instituut voor Nederlandse geschiedenis, 1988, xii + 895 blz., f143,10, ISBN 90 5216 001 5).

Omvangrijke archiefbestanden ontsluiten voor historisch onderzoek is een vak op zich.